

Byggnadsminnesförklaring av Elgérigården i Örebro, Kv Färgeriet 13, Nikolai församling, Örebro kommun, Närke, Örebro län.

Denna PM har upprättats för att tydliggöra innebörden av byggnadsminnesförklaringen, och länsstyrelsens syn på kommande frågor om förändring av byggnadsminnet i strid mot skyddsbestämmelserna.

En byggnadsminnesförklaring syftar till att skydda, vårda och utveckla kulturhistoriska värden. Kulturmiljövårdens uppdrag i samhället är inte inriktat på att betrakta kulturmiljöer som någon form av museer. Även värdefulla kulturmiljöer – som byggnadsminnen – måste kunna brukas och utvecklas, och vara till praktisk nytta för ägaren. Att bevara kulturhistoriska värden behöver inte stå i konflikt med praktiska behov. Nödvändiga förändringar kan göras så att det kulturhistoriska värdet inte minskas, om de görs på ett genomtänkt och varsamt sätt. På så sätt skapas förutsättningar för en långsiktigt hållbar förvaltning av kulturmiljön. En byggnadsminnesförklaring utesluter alltså inte framtida förändringar av byggnadsminnet. Länsstyrelsen kan alltid, med stöd av 3 kap. 14 § kulturmiljölagen (KML), lämna tillstånd att ändra ett byggnadsminne i strid mot skyddsbestämmelserna, om det finns *”särskilda skäl”*.

Med särskilda skäl menas generellt förändringar som är motiverade för att tillgodose en ändamålsenlig och långsiktigt god förvaltning av byggnadsminnet. Det är vanligt att länsstyrelsen lämnar sådana tillstånd. En sådan tillståndsprövning handlar oftast om en process, med inriktning på att finna en för byggnaden optimal lösning av ett funktionellt behov.

Elgérigården är en bebyggelsemiljö utan motsvarighet i Örebro. Bostadshuset och f.d. Maskinhuset, kallat *”Fabriken”*, är idag den enda bevarade miljön från den förindustriella hantverksstaden Örebro. Vattenkrävande verksamheter lokaliserades då utmed Svartåns stränder. Daniel Julius Elgérus grundade sin färgerirörelse på platsen under 1840-talet, och verksamheten kom med tiden att utvecklas väl.

Han omgestaltade boningshuset under 1850-talet. Det kunde räddas vid den stora stadsbranden år 1854, och är idag det enda bostadshuset i trä som finns kvar på ursprunglig plats i centrala Örebro. Det har en väl bevarad ursprunglig karaktär med genomarbetade fasader i tidens klassicerande stil. F.d. Maskinhuset/*”Fabriken”* är ett värdefullt dokument över den förindustriella epokens bruksbyggnader, och saknar också helt motsvarighet i centrala Örebro. Förutom byggnaderna så har också trädgården ett stort värde i kulturmiljön.

Det lokalhistoriska värdet i Elgérigården förstärks också genom att D.J. Elgérus kom att bli en av stadens mest framträdande och respekterade personer. Från ett nationellt perspektiv har den också ett betydande personhistoriskt värde genom anknytningen till författaren Hjalmar Bergman.

Hela miljön är sällsynt välbevarad sedan den ursprungligen skapades kring mitten av 1800-talet. Förändringar har dock skett genom åren, vilket är naturligt även för kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Boningshuset byggdes till med det nuvarande trapphuset under början av 1880-talet. Under början av 1920-talet skedde en ombyggnad då bl.a. balkongen på norra gaveln tillkom.

Fönstersnickerierna har succesivt förnyats och förändrats. På trapphusets översta våning finns dock de ursprungliga fönstersnickerier bevarade.

F.d. Maskinhuset har – i högre grad än boningshuset – genomgått förändringar genom årens lopp. I samband med att Södra Strandgatan och kajen mot Svartån byggdes i början av 1900-talet togs en en-våning utbyggnad på norra gaveln bort. Senare under 1900-talet har förenklingar av fasaderna skett, likaså har vissa fönster och fönsteröppningar förändrats.

Under 1960-talet gjordes en tillbyggnad i en våning på södra delen av västra fasaden. Tillbyggnaden har en förenklad utformning med fasader av lockpanel. Den har en tydlig tillfällighetskaraktär och bidrar inte till byggnadens kulturhistoriska värde. Länsstyrelsen bedömer därför att det föreligger *”särskilda skäl”* att med stöd av 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd att ta bort den.

Elgérigården har kontinuerligt brukats alltsedan den skapades under 1800-talet. Bostadshuset nyttjas idag som bostadshus, och f.d. Maskinhuset används för hantverk och handel. Fastigheten ägs fortfarande av det bolag som D.J. Elgérus bildade när han skapade sin färgerirörelse under 1800-talet. Det kontinuerliga bruket är en del av det kulturhistoriska värdet i Elgérigården. För att skapa en långsiktigt god förvaltning av Elgérigården som byggnadsminne, är det därför viktigt att den kan fortsätta att leva och brukas på ett ändamålsenligt sätt utifrån sina speciella förutsättningar. Den ambitionen kommer att vara vägledande när Länsstyrelsen i framtiden prövar frågor om ändring av byggnadsminnet enligt 3 kap. 14 § KML.

2018-10-15

Raoul Hjærtström